

Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

SOTSIAALAINETE KAUDU KUJUNDAVATE ÜLDPÄDEVUSTE ARENGU TOETAMINE.....	2
SOTSIAALAINETE LÕIMINGU RAKENDAMISE VIISID TEISTE AINEVALDKONDADEGA.....	3
LÄBIVATE TEEMADE KÄSITLEMINE SOTSIAALAINETES.....	4
 AJALUGU.....	5
5. KLASS.....	5
6. KLASS.....	7
7. KLASS.....	13
8. KLASS.....	18
9. KLASS.....	24
 ÜHISKONNAÕPETUS.....	31
6. KLASS.....	31
9. KLASS.....	33
 INIMESEÕPETUS.....	38
2. KLASS.....	38
3. KLASS.....	40
5. KLASS.....	42
6. KLASS.....	45
7. KLASS.....	47
8. KLASS.....	50
 LIHTSUSTATUD ÕPE.....	55
 AJALUGU.....	55
6.–7. KLASS.....	55
8.–9. KLASS.....	56
 INIMESEÕPETUS.....	58
1.–2. KLASS.....	58
3.–5. KLASS.....	59
8.–9. KLASS.....	64

SOTSIAALAINETE KAUDU KUJUNDAVATE ÜLDPÄDEVUSTE ARENGU TOETAMINE

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhendada toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Kõik sotsiaallained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus ning usundiõpetus toetavad väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu kesksete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmäärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel.

Enesemääratluspädevuse aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevus. Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõenduspõhiseid otsuseid.

Ettevõtlikkuspädevus. Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärgi, genereerima ideid ning neid ellu viima. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult

muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Digipädevus. Kasutatakse digivahendeid teabe otsimiseks, kogumiseks ja esitamiseks. Saadud teavet rakendatakse ühiskonna probleemide üle arutledes ja arvamust avaldades. Digitaalset sisu luuakse või koostatakse kooskõlas autoriõigustega ning osatakse kasutada digivahendeid individuaalses ja ühisloomes. Arendatakse teadlikkust kodanikuaktiivsuse väljendamise võimalustest erinevates suhtluskeskkondades ning oskust kasutada e-teenuseid. Suurendatakse teadlikkust digivahendite rakendamise kaasneda võivatest terviseriskidest ja interneti turvalisusest.

SOTSIAALAINETE LÕIMINGU RAKENDAMISE VIISID TEISTE AINEVALDKONDADEGA

Sotsiaallained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama kohaseid keelevahendeid, ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaallainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhatakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele. Selgitatakse võõrkeelse algupäraga mõisteid, võõrkeeleskust arendatakse ka lisamaterjali otsimisel ja mõistmisel.

Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.

Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese arengut ja rahvastikuprotsesse; majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia. Käsitletavate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamise kaasnemaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

LÄBIVATE TEEMADE KÄSITLEMINE SOTSIAALAINETES

Elukestev õpe ja karjääri plaanimine. Kujundatakse iseseisva õppimise oskus, mis on tähtis alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisele. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus. Õpilastele tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest ning sellest, mil moel mõjutavad need õpilase valikuid ja tulevikku määravaid otsuseid.

Erinevate õppetegevuste kaudu saavad õpilased ülevaate tööturu üldisest olukorrast ja tulevikuproгноosidest, tööõigusest, erinevatest töödest eri tegevusvaldkondade ameti- ja kutsealadel ning kasutada seda infot nii tulevast õpitavat eriala valides kui ka pikemaajalist karjääri plaanides. Erinevaid ameteid ja elukutseid tutvustades pööratakse tähelepanu töö iseloomule, töökeskkonnale, töötingimustele ning vajalikele teadmistele, oskustele ja isiksuseomadustele.

Õpe annab õpilasele teadmised sellest, et erinevate tööde tegemisel on erinevad nõuded ja töötingimused. Õpilast juhatakse analüüsima, millised on tema eeldused huvipakkuva töö tegemiseks, sh sobiv tervises seisund, füüsiline vorm, füsioloogilised eeldused. Õpilane hakkab analüüsima oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostama neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega, koostades esmase karjääriplaani.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning on kaasatud kohaliku kogukonda käsitlevate otsuste tegemisse.

Kultuuriline identiteet. Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Teabekeskkond. Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus. Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Väärtused ja kõlblus. Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes mõistab üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää üksikõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

AJALUGU

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
- 2) Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.
- 3) Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.
- 4) Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.
- 5) Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.
- 6) Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
- 7) Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
- 8) Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.
- 9) Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
- 10) Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.
- 11) Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.
- 12) Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
- 13) Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
- 14) Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
- 15) Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
- 16) Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos

5. KLASS

5. klassi lõpetaja:

- kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: *e.Kr.*, *p.Kr.*; *sajand*, *aastatuhat jt*;
- teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid;
- iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;

- kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid;
- teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;
- paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;
- toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ning isiklikus elus;
- kirjeldab Eesti ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- teab ja esitleb lugusid oma kodukoha (Kuressaare, Saaremaa) minevikust;
- nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid;
- teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjust;
- kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;
- nimetab Eesti (Saaremaa) ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- toob näiteid Eesti (Saaremaa) ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised.

Ajaarvamine ja ajalooallikad

Teema läbimisel õpilane:

- kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, eKr, pKr, araabia number, Rooma number*;
- mõistab, et ajaloo jagamine on tinglik;
- jagab ajalugu perioodideks;
- teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest;
- nimetab ja liigitab ajalooallikaid;
- kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, audiovisuaalne allikas, muuseum, arhiiv;
- iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid.

Õppesisu

Ajaloo uurimine. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv. Õpilane kui ajaloo looja. Perekonnalugu. Ajaarvamisega seotud mõisted. Sajandid ja ajajoon. Ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.

Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu

Teema läbimisel õpilane:

- toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus
- toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust
- teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust
- kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost
- iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas
- kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaolu
- leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;

- väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;
- nimetab Eesti ärkamisaja ajaloolisi isikuid ning sündmusi ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid;
- nimetab Eesti taasiseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid.

Õppesisu

Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas ja Eestis õpetaja valikul: Elu muinasajal. Eluolu keskajal. Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil. Eluolu uusajal. Kool vanal ajal. Rahvuslik ärkamisaeg. Eesti iseseisvumine. Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel. Eesti ja Teine maailmasõda. Nõukogude aeg. Iseseisvuse taastamine.

6. KLASS

6. klassis käsitletakse valitud näiteid muinas- ja vanaajast, Vanadest Idamaadest, Vana-Kreeka ja Vana-Rooma ajaloost.

6. klassi lõpetaja:

- kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: *e.Kr.*, *p.Kr.*, *sajand*, *aastatuhat jt*;
- teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid;
- iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid;
- teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;
- paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;
- toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus;
- kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
- kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;
- toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutas vanaaja inimeste igapäevaelu;
- nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi muinasajal ja vanaajal ning selgitab nende tähtsust;
- teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi;
- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;
- nimetab vanaaja ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- toob näiteid vanaaja ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta antiikajal;
- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust vanaajal.

Muinasaeeg

Teema läbimisel õpilane:

- jagab ajalugu perioodideks: *esiaeg ehk muinasaeeg, vanaaeeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu*;
- kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: *sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajalooallikad, arheoloogia*;
- nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidele iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, küttimine ja korilus*;
- kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid.

Õppesisu

Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Ajalugu ja ajalooallikad, kuidas allikmaterjale tõlgendada. Muinasaja arengujärgud ja nende üldisloomustus. Inimese kujunemine. Kiviaja inimese tegevusalad: küttimine ja korilus. Põlluharimise algus, ja karjakasvatus. Esimesed asulad. Käsitöö areng. Metallide kasutuselevõtmine.

Muinasaeeg Eestis

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis;
- teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi ja näitab neid kaardil;
- teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu.

Õppesisu

Eesti muinasaja üldisloomustus. Pulli ja Kunda asulad.

Vanad Idamaad

Teema läbimisel õpilane:

- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid;
- oskab näidata kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat.

Õppesisu

Vanaaja sisu ja üldisloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. Vanad Idamaad. Tsivilisatsioon ehk kõrgkultuur. Vana-Ida kõrgkultuuride põhijooned ja koht maailma ajaloos.

Mesopotaamia

Teema läbimisel õpilane:

- teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus;
- teab, kes oli Hammurapi ja põhjendab tema olulisust ajaloos;
- mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid;
- kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Mesopotaamia näitel;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *linnriik, tempel, preester*;
- toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust Mesopotaamia näitel;
- toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutasid inimeste igapäevaelu;
- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.

Õppesisu

Mesopotaamia. Sumerid. Leiutised. Mesopotaamia suurriigid. Mesopotaamia usund ja teadus.

Egiptus

Teema läbimisel õpilane:

- mõistab Egiptuse kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid;
- teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus;
- kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis: *vaarao, preestrid, templid, hieroglüüfid, palsameerimine, muumia, püramiid*;
- teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon ja põhjendab nende olulisust ajaloos;
- kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel;
- tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias ning selgitab nende tähtsust;
- selgitab püramiidide olulisust Egiptuse kultuuriloos;
- toob näiteid, kuidas Egiptuse ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutasid inimeste igapäevaelu;
- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.

Õppesisu

Vana-Egiptus: Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, eluolu, religioon, kultuurisaavutused.

Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik

Teema läbimisel õpilane:

- teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon;
- teab, mis on Vana Testament;
- teab, et foiniiklased head meresõitjad ja võtsid kasutusele tähestiku;
- teab, kes olid Mooses, Taavet ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Foiniikia meresõitjad ja tähestik. Iisrael ja Juuda riik. Iisraellaste usk. Ainujumala usk, Vana Testament.

Vana-India ja Vana-Hiina

Teema läbimisel õpilane:

- nimetab Vana-India ja Vana-Hiina teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;
- teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde;

- teab, mis on kastisüsteem;
- mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.

Õppesisu

Vana-India: suurlinnad Induse ääres, aarjalaste sisserändamine, kastikord. India kultuur: usulised tõekspidamised, budism ja selle levik, kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male. Vana-Hiina: riikide tekkimine, Hiina keisririigi algus. Hiina kultuur, Hiina müür, Siiditee.

Vana-Kreeka

Kreeta-Mükeene kultuur

Teema läbimisel õpilane:

- oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta;
- teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist.

Õppesisu

Vanim kõrgkultuur Euroopas: Kreeka loodus ja rahvastik. Kreeta ja Mükeene kultuur.

Kreeka linnriigid

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel;
- võrdleb Ateenat ja Spartat kirjelduse põhjal;
- seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: *polis*, *rahvakoosolek*, *akropol*, *agoraa*, *türann*, *aristokraatia*, *demokraatia*, *kodanik*, *ori*;
- teab, kes oli Perikles ning selgitab tema olulisust Kreeka ajaloo;
- toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised.

Õppesisu

Kreeka linnriigid: ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Kreeka-Pärsia sõjad, pärslaste vallutused Väike-Aasias, Maratoni, Termopüülide ja Salamise lahingud.

Vana-Kreeka kultuur ja teadus

Teema läbimisel õpilane:

- teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;
- oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid ja nende tähtsust kultuuriloos;
- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist;
- iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon;
- jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist;
- püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole.

Õppesisu

Vana-Kreeka kultuur ja eluolu. Hellenite igapäevaelu. Olümpiamängud, religioon ja mütoloogia. Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus: Herodotos. Teater, kunst: arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal. Filosoofia. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Hellenism

Teema läbimisel õpilane:

- teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi;
- selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest.

Õppesisu

Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ja maailmariigi tekkimine. Hellenism. Maailmaimed.

Vana-Rooma

Rooma riigi tekkimine

Teema läbimisel õpilane:

- näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik;
- teab Rooma riigi tekkelugu;
- teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos;
- paigutab ajateljele Rooma linna asutamise aasta;
- selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitoorium, foorum, ladina keel.

Õppesisu

Etruskid: linnriigid, kultuur. Rooma riigi tekkimine: looduslikud olud. Rooma linna tekkimine, kuningad. Vabariigi algus.

Rooma vabariik

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab Rooma vabariigi riigikorda;
- kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist;
- teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks;
- seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk;
- teab, kes oli Caesar ja põhjendab tema olulisust;
- kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid *vabariik*, *senat*, *konsul*, *rahvakoosolek* asjakohases kontekstis.

Õppesisu

Rooma vabariik: ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal. Kodusõjad Roomas. Caesar. Vabariigi lõpp.

Eluolu Vanas-Roomas

Teema läbimisel õpilane:

- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;

- toob näiteid, kuidas Rooma ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu;
- kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid *patriitsid*, *plebeid*, *rahvatribuun*, *gladiaator* asjakohases kontekstis;
- kirjeldab eluolu Rooma riigis.

Õppesisu

Vana-Rooma kultuur ja eluolu: rahvas ja eluolu. Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud.

Kultuur ja religioon Vanas-Roomas

Teema läbimisel õpilane:

- teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist;
- toob näiteid Vana-Rooma ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;
- toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus;
- teab roomlaste usule iseloomulikke jooni;
- mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos;
- teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos;
- kasutab uusi mõisteid *kristlus*, *piibel* õiges kontekstis.

Õppesisu

Vana-Rooma kultuur: kõnekunst ja kirjandus. Teadus. Usund, kultuuripärand, kreeka kultuuri mõju. Ristiusu teke, Uus Testament. Ristiusu levik Rooma riigis. Jeesus Kristuse elu. Kristlaste suhted Rooma riigivõimuga.

Rooma keisririik

Teema läbimisel õpilane:

- teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele;
- paigutab ajateljele Vana-Rooma ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;
- selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda;
- tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal;
- teab, miks lõhenes Rooma keisririik;
- teab, kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust ajaloos;
- teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik.

Õppesisu

Rooma keisririik, ühiskondlik korraldus. Augustus. Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Rooma õigus. Orjandus ja talupoegade laostumine. Suur rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi lõpp.

7. KLASS

Üldised, teemadeülesed õpitulemused 7. klassis:

Õpilane:

- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid,
- analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist,
- teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis,
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda,
- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel,
- selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja.

MAAILM KESKAJAL 476–1492

Sissejuhatus kesk- ja varauusaega

Teema läbimisel õpilane:

- nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis,
- nimetab keskaja kolm perioodi (vara- kõrg- ja hiliskeskaeg) ning toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist,
- teab, milliste sündmustega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja lõppu Euroopas ja Eestis.

Õppesisu

Keskaja mõiste. Keskaja periodiseering: vara-, kõrg- ja hiliskeskaeg. Varauusaja mõiste ja iseloomulikud jooned

Seisused, läänikord ja eluolu

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab seisuslikku ühiskonda (nimetab seisused ja ülesanded), läänikorda, feodaalset hierarhiat,
- kasutab kontekstis mõisteid senjөөr, vasall, truudus, feodaal, pärisori,
- iseloomustab läänimeeste elulaadi,
- kirjeldab keskaegset linnust,
- kirjeldab talupoegade olukorda ja eluolu, tunneb mõisteid naturaalmajandus ja pärisori,
- toob näiteid keskaja hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast,
- toob näiteid keskaja kultuuripärandist,
- selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud.

Õppesisu:

Seisuslik ühiskond. Tänapäeva ja keskaja ühiskonna erinevused. Ühiskondlikud väärtused. Läänikord, senjөөr ja vasall. Feodaalne hierarhia. Linnused ja eluolu linnustes, turniir. Talupojad ja põllumajandus, elu külas.

Ristiusk, kirik ja kultuur

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus,
- selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis,
- kirjeldab kiriku struktuuri,
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid paavst, piiskop, preester, munk, nunn,
- tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris (ümarmkaar/teravkaar, hoone üldilme, akende suurus ja hulk, detailid),
- toob näiteid keskaja hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast,
- toob näiteid keskaja kultuuripärandist.

Õppesisu:

Ristiusk, katoliku kirik, kiriku struktuur. Kogudus, vaimulikud ja ilmikud. Paavst, kardinalid, piiskopid, preestrid. Klooster, mungad ja nunnad. Palverännak, pühakud, reliikvia, sakramendid. Paradiis, põrgu, puhastustuli. Romaani ja gooti stiil.

Euroopa riigid varakeskajal. Frangi riik

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale,
- nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike,
- nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli,
- iseloomustab Frangi riigi teket, osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist,
- teab, kus tekkis Frangi riik ja oskab kanda kontuurkaardile,
- selgitab, milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks,
- selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid,
- selgitab Karl Suure tähtsust,
- võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel.

Õppesisu:

Suur rahvasterändamine, germaanlased, Chlodovech, Frangi riik, Merovingid, Karolingid, Karl Suur, Frangi riigi lagunemine.

Linnad ja linnaelu

Teema läbimisel õpilane:

- teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad,
- kirjeldab elu ja tegevust keskaegses linnas, kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis,
- seletab mõisteid raad, tsunft, gild, Hansa Liit,
- võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas,
- kirjeldab, kuidas oli korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse valdkonnast,
- võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas.

Õppesisu:

Linnaõigus, linnade valitsemine, raad, raekoda. Linnade välisilme, eluolu linnas. Majandus, kaubandus ja käsitöö, turuplats, gild, tsunft, Hansa Liit.

Euroopa riigid kõrgkeskajal

Teema läbimisel õpilane:

- võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel,
- analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel,
- võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal,
- kasutab kontekstis ajaloolisi mõisteid.

Õppesisu:

Euroopa poliitiline kaart 11.-13. sajandil. Inglismaa kõrgkeskajal, William Vallutaja, Henry II. Prantsusmaa kõrgkeskajal, Karolingid ja Kapetingid. Saja-aastane sõda.

Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab araabia kultuuri, näitab kaardil araablaste vallutusi,
- kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi,
- teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik,
- selgitab näidete põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega,
- toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, oskusi,
- teeb lihtsamaid järeldusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta,
- tunneb olulisemaid teemakohaseid mõisteid (islam, koraan, mošee, Meka, Bütsants, patriarh, õigeusk, viiking, normann, Vana-Vene riik jt),
- toob näiteid keskaja hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast,
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,
- mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga,
- toob näiteid keskaja kultuuripärandist,
- teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel,
- selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud.

Õppesisu:

Araabia, araablaste eluviis, Muhamed ja islam, araabia kultuur, Araabia kalifaat. Bütsantsi riik ja ühiskond, õigeusk, kirikulõhe. Skandinaavia varasel keskajal, viikingite retked, viikingite kultuur. Vana-Vene riik.

Ristisõjad. Eesti muinasaja lõpul. Eestlaste muistne vabadusvõitlus

Teema läbimisel õpilane:

- toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused,
- toob allikate põhjal esile ristisõdade põhjuse-tagajärje seoseid,
- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu,
- nimetab Eesti muinasmaakondi ning suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul,
- selgitab, miks algasid ristisõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu,

- kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis),
- nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi,
- selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised,
- selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas.

Õppesisu:

Ristisõjad idamaades.

Eesti muinasaja lõpul. Läti Henriku Liivimaa kroonika, eestlaste muistne vabadusvõitlus, Lembitu.

Haridus, ülikoolid ja teadus. Tehnika ja leiutised

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada,
- nimetab keskaja seitse vaba kunsti,
- toob näiteid keskaja teaduste uurimismeetoditest ja -tulemustest,
- nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd,
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,
- toob näiteid keskaja kultuuripärandist,
- teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel,
- selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed suhtusid keskajal loodusesse.

Õppesisu:

Koolide ja ülikoolide teke ja tegevus. Seitse vaba kunsti. Keskaegne teadus (skolastika, alkeemia, astroloogia, arstiteadus).

Eesti keskajal

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu,
- märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju,
- selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu,
- kirjeldab eluolu Vana-Liivimaal, kasutades ajalooalaseid mõisteid õiges kontekstis,
- märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse,
- märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda.

Õppesisu:

keskaja periodiseering Eesti ajaloos. Vana-Liivimaa, riigikesed, rahvused, seisused. Eestlaste olukord. Eluolu linnas ja maal. Reformatsioon, selle mõju kultuurile. Liivi sõda.

MAAILM VARAUUSAJAL 1492–1600

Maadeavastused

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks,

- märgib kaardile maadeavastajate retked, kirjeldab retki oma sõnadega, kasutades geograafia termineid,
- toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel,
- selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas,
- annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast,
- toob näiteid keskaja hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast,
- toob näiteid keskaja kultuuripärandist,
- selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud.

Õppesisu:

Maadeavastuste eeldused ja põhjused. Ameerika avastamine, esimene ümbermaailmareis, teised suured avastusretked. Euroopa koloniaalimpeeriumide kujunemine, mõju eurooplastele ja põliselanikele.

Reformatsioon ja vastureformatsioon

Teema läbimisel õpilane:

- toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust,
- nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi,
- uurib ja tutvustab keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Martin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel,
- toob näiteid keskaja kultuuripärandist.

Õppesisu

usupuhastus, selle põhjused, eesmärgid ja tulemused. Protestantlikud kirikud. Katoliku kiriku reaktsioon usupuhastusele, selle tulemused ja tagajärjed.

Renessanss ja humanism

Teema läbimisel õpilane:

- loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest,
- võrdleb skolastikat ja humanismi,
- toob näiteid humanistide ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele,
- selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse,
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,
- mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga,
- toob näiteid keskaja kultuuripärandist.

Õppesisu:

Teadusliku maailmapildi kujunemine. Humanistide tegevus ja eesmärgid. Renessansiaeg, renessansskunst ja -kirjandus.

8. KLASS

8. klassis käsitletakse valitud teemasid varauusajast ja uusajast.

8. klassi lõpetaja õpitulemused

- iseloomustab põhitunnuste kaudu uusaega;
- nimetab erinevate kunstistiilide (barokk, klassitsism, rokokoo) olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid;
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel;
- selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi;
- võrdleb etteantud kriteeriumide põhjal elukorraldust maal ja linnas; analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest uusajal ning ühiskonnas toimunud muutustest;
- kirjeldab, kuidas korraldati uusajal maailmas inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest;
- toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast uusajal;
- analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;
- teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval;
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- toob näiteid uusaja kultuuripärandist;
- märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja;
- märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- teab, kuidas meditsiin on uusajal arenenud ja mis võtteid kasutati haiguste ja epideemiatega võitlemisel;
- selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on uusajal loodusesse suhtunud.

MAAILM 1600–1815

Uusaeg

Teema läbimisel õpilane:

- Iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajaloo perioode
- määratleb ajalisel (märgib ajajoonele) varauusaja ja uusaja piirid;
- selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust;

- iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuelu varauusajal
- toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas ja maailmas varauusajal ja uusajal.

Õppesisu

Uusaja mõiste, üldiseloomustus, periodiseering. Ühiskond varauusajal.

Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal

Teema läbimisel õpilane:

- Toob allikate abil esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid:
- võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi
- Analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist:
- Hindab allika usaldusväärsust eristades fakte ja arvamusest;
- teadvustab allika autori taotlusi ja eesmärgi;
- põhjendab allika valikut.
- Teeb allikate põhjal järeldusi:
- hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;
- Teeb allika põhjal järeldusi autori positsiooni, taotluste või veendumuste kohta;

Õppesisu

Euroopa 17. ja 18. sajandi sõdades. Inglise kodusõda ja restauratsioon. Inglismaa ja Prantsusmaa. Preisimaa. Ususõjad. Kolmekümneaastane sõda.

Absolutism ja valgustus

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode
- iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut
- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel;
- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel
- kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda:
- annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis
- loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest:
- Seostab inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemist hariduse ja valgustusideede levikuga;
- nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse

Õppesisu

Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas: absolutismi kujunemine Prantsusmaal, Louis XIV. Valgustusfilosoofia. 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. Valgustatud absolutism Venemaa näitel (Katariina II), Joseph II ja Austria.

Ameerika iseseisvumine

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil:
 - o Inglise kolooniate rajamine, konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel, kolooniate konfliktid emamaaga, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine.
 - o teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;
- Selgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut mõne ajaloolise dokumendi näitel Ameerika iseseisvusdeklaratsioon ja põhiseadus

Õppesisu

Inglise kolooniad Põhja-Ameerikas. USA iseseisvumine. Iseseisvussõda. USA riiklik korraldus.

Prantsuse revolutsioon ja Napoleon

Teema läbimisel õpilane:

- toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi
- selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi.
- tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval
- Selgitab äärmuslike liikumiste ja ideoloogiate mõju ühiskonnale jakobiinide näitel

Õppesisu

Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu: Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg. Jakobiinide diktatuur. Revolutsiooni mõju eluolule ja kultuurile. Napoleoni keisririik ja reformid Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Napoleoni aeg: koalitsioonisõjad ning 1812. aasta Vene-Prantsuse sõda.

Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- Võrdleb Rootsi ja Vene ajal (17. ja 18. sajandil toimunud muutusi Eestis
- märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- Toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas ja Eestis (arukam õpilane toob esile näiteid nt kirikute või mõisahoonete käekäigust nõukogude ajal ja Eesti Vabariigis);
- toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;
- Tutvustab üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas

Õppesisu

Eesti 17.-18. sajandil: halduskorraldus, keskvõimu tugevnemine Karl XI ja Katariina II ajal. Teised rahvusrühmad Eestis. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus. Valitsemine: keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord. Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil. Muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).

Kunst, kultuur ja teadus varauusajal

Teema läbimisel õpilane

- nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid;
- võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris; tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta;
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;
- analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel

Õppesisu

Kunst varauusajal: barokk, klassitsism. Teadusrevolutsioon.

MAAILM 1815–1918

Viini kongress ja Euroopa uusajal

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; *analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel/ (Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms)

Õppesisu

Rahvuslik vabadusliikumine Itaalias. Inglismaa ja Prantsusmaa 19. sajandil. Venemaa 19. sajandil.

Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga
- toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas
- selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud:
- toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg;
- analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel;

Õppesisu

Industriaalühiskonna kujunemine: tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, Tehnilised leiutised 18. – 19. saj.

19. sajandi poliitilised õpetused

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale, rahvoslusele tänapäeval;
- Iseloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse.

Õppesisu

Konservatism. Liberalism. Sotsialism. Rahvuslus ja natsionalism. Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid). Rahvuslus ja rahvusriigid: rahvosluse tõus Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.

Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid)

Teema läbimisel õpilane:

- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
- arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvosluse, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle. Kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda.

Õppesisu

Rahvuslus, rahvuslik vabadusliikumine, rahvusriik, kodanlus, liberalism, vabariik, põhiseadus

Kolonialism ja imperialismi kujunemine

Teema läbimisel õpilane:

- toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist;
- Toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias
- annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast.
- selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega;
- analüüsib koloniaalvallutuste seost loodusressursside kasvava vajadusega;
- analüüsib rahvaarvu muutuste ja inimeste heaolu seoseid loodusressursside kasutamisega 19. sajandi näitel;
- analüüsib imperialismi kujunemise seost loodusressursside hõivamisega.

Õppesisu

Koloniaalimpeeriumide rajamine. Maailmamajanduse kujunemine. Põhja-Ameerika 19. sajandil. Kolonialism Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias.

Venemaa ja eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;
- seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega;
- nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi;
- nimetab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud isikuid ja selgitab nende panust.
- toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist;
- seostab eestlaste perekonnanime saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanime saamislugudest;
- toob näiteid estofiilide tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku;
- toob näiteid ärkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos;
- märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda;
- toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;
- toob näiteid Kalevipoja tegelaskuju tähenduse muutumise kohta ajaloos.
- märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju;
- toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust (Karl Ernst von Baer, Fabian Gottlieb Benjamin von Bellingshausen, August von Kozebue, Adam Johann von Krusenstern, Eduard von Toll, Friedrich Georg Wilhelm von Struve, Ferdinand von Wrangel jt);
- teadvustab baltisakslaste rolli eesti (ja läti) kultuuri ja ühiskonna arengus;

Õppesisu

Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul. Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused. Rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused. Väljarändamine, seltsiliikumine. Venestusaeg. 1905. aasta revolutsioon.

Esimene maailmasõda. eesti iseseisvumine

Teema läbimisel õpilane:

- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle
- analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule.
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile
- nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms.
- toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide ja revolutsiooni teel, analüüsib nende protsesside erinevusi;
- kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärgi ja mõju
- nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi
- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
- analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis;
- seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute rahvusriikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid)

Õppesisu

Esimene maailmasõda: uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed. Compiègne'i vaherahu. 1917. aasta revolutsioonid Venemaal ja Eestis maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani.

Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul

Teema läbimisel õpilane:

- teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel;
- toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja põhjendab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne
- toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist:
- toob näiteid 19. sajandi teaduse, tehnika, arhitektuuri, kujutava kunsti, moepildi, kirjanduse, muusika jms kohta.

Õppesisu

Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: kunst, muusika, teater, kirjandus, teadus ja tehnika. Eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine.

9. KLASS

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939

Esimese maailmasõja tagajärjed

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos,
- teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis,
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda,
- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid,
- toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi,
- teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed,
- teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda,
- teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli,
- kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid.

Õppesisu

Compiègne'i vaherahu, I maailmasõja tulemused ja tagajärjed, Pariisi rahukonverents, Versailles' süsteem, Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliit, reparatsioonid.

Eesti Vabadussõda

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis,
- teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust,
- teab, millal toimus Vabadussõda,
- teab Vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi,
- kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel,
- teab ja selgitab Vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel.

Õppesisu

Vabadussõda, Võnnu lahing, Julius Kuperjanov, Johan Laidoner, Landeswehri sõda, välisriikide abi, Tartu rahu, Jaan Poska.

Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas,
- analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval,
- tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval,
- teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ning toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani,
- iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda,
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism,
- teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust,
- võrdleb autoritarismi ja totalitarismi.

Õppesisu

demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt.

Demokraatlik ja autoritaarne Eesti

Teema läbimisel õpilane:

- toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju,
- nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest,
- selgitab ja toob näiteid mõistete ideoloogia, reform ja revolutsioon kohta,
- kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul.

Õppesisu

maareform, Asutav Kogu, parlamentarism, põhiseadus, vaikiv ajastu, meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas (nt. Jaan Tõnisson, Konstantin Päts, Alma Ostra-Oinas, Minni Kurs-Olesk, Marie Reisik).

Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale,
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda,
- selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega,
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda,
- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid,
- kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel,
- teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi kasutuselevõtmine,
- teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed.

Õppesisu

konveiermeetod, inflatsioon, ülemaailmne majanduskriis, uus kurss, maaseadus, rahareform.

Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis

Teema läbimisel õpilane:

- teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel
- toob näiteid erinevate ajastute kultuurist
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile
- mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga
- märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju
- märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda
- kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas;
- nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;
- nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos.

Õppesisu:

uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus, teater, muusika jne), kultuur ja eluolu paikkonnas.

Teine maailmasõda 1939–1945

Rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel

Teema läbimisel õpilane:

- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid,
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda,
- analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel,
- teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel,
- teab ja kirjeldab sündmusi, mis viisid Teise maailmasõjani.

Õppesisu

anšluss, Müncheni kokkulepe, MRP, Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis, Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa “Kolmas riik”.

Teine maailmasõda**Teema läbimisel õpilane:**

- toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid,
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda,
- teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda,
- toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed,
- seletab mõisteid MRP, holokaust, ÜRO,
- kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu,
- analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis.

Õppesisu

sõjategevus ida- ja läänerindel, Stalingradi lahing, teise rinde avamine (Normandia dessant), Talvesõda, Pearl Harbor, tuumarelvade leiutamine ja kasutamine, koostöö liitlastega, ÜRO, Atlandi Harta, inimsusevastased kuriteod (holokaust, genotsiid).

Eesti Teises maailmasõjas**Teema läbimisel õpilane:**

- toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi,
- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel,
- analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist,
- selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos,
- selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga,
- selgitab mõisteid MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon,
- analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas.

Õppesisu

baaside leping, baaside ajastu, annekteerimine, Konstantin Päts, küüditamine, suur põgenemine, nõukogude okupatsioon, Saksa okupatsioon.

Maailm pärast Teist maailmasõda

Külm sõda

Teema läbimisel õpilane:

- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda,
- selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos,
- iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid,
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *külm sõda*, *kriisikolle*, *raudne eesriie*.

Õppesisu

külm sõda, Trumani doktriin, Marshalli plaan, raudne eesriie, külma sõja kriisikolled (nt Berliini kriis, Korea sõda, Suessi kriis, Kariibi ehk Kuuba kriis, Ungari ülestõus, Vietnami sõda, Praha kevad, Afganistani sõda).

Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel,
- selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos,
- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda,
- kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel,
- teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust,
- iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid,
- kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel.

Õppesisu

heaoluühiskond, mustanahaliste ja naiste õigused, jagatud Saksamaa, noorteliikumised, hipide liikumine, globaliseerumine, NATO, Euroopa Liit, võtmeisikud (nt. Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Martin L. King, Elisabeth II, Rosa Parks, Rachel Carson, Madeleine Albright, Hanna Arendt, Indira Ghandi, Ruth Bader Ginsburg, John F. Kennedy, Richard Nixon, Mahatma Gandhi).

Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist,
- iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode,
- nimetab NSV Liidu liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi,
- võrdleb eri perioode arutluse käigus,
- toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne),
- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu,
- kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil,

- kasutab mõisteid õiges kontekstis.

Õppesisu

NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine, kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini, metsavendlus, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioonid, küüditamine, dissident, võtmeisikud (nt Johannes Käbin, Karl Vaino, Vaino Väljas).

Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest,
- toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel,
- märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda,
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,
- mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga,
- toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist,
- iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel,
- teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust.

Õppesisu

infotehnoloogia areng, massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal.

Eesti iseseisvuse taastamine

Teema läbimisel õpilane:

- teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis,
- selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja,
- selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu,
- kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut,
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon,
- nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis.

Õppesisu

laulev revolutsioon, Balti kett, fosforiidikampaania, IME, Rahvarinne, suveräänsusdeklaratsioon, MRP-AEG, perestroika, glasnost, rahareform Eestis, võtmeisikud (nt Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar, Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin).

Maailm 1990. aastatest alates

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel,
- selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega,
- märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju,
- analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,
- mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga,
- toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed,
- teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel,
- teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta,
- analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule.

Õppesisu

NSV Liidu lagunemine, Saksamaa taasühinemine, rahvusvahelised organisatsioonid (NATO, Euroopa Liit ja selle laienemine, ÜRO), rahu ja konfliktide lahendamine, identiteet ja mitmekesisus, energiamajandus, globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism).

ÜHISKONNAÕPETUS

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja elluviimises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid: seaduslikkust, vabaduse ja vastutuse seost;
- 5) arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, osalemist ühiskonna arengus ja sidususes, seisab vastu keskte normide rikkumisele ning on seaduskuulekas;
- 6) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.
- 7) algatab ning toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel;
- 8) kasutab ühiskonnaõpetuses omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid oma tulevaste õpingute ja edasise tööalase karjääri kavandamisel ning teadlike otsuste langetamisel, koostab esmase karjääriplaani.

6. KLASS

Ühiskond ja sotsiaalsed rühmad

Teema läbimisel õpilane:

- tunneb mõisteid ühiskond, perekond, suguvõsa, kogukond,
- nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi,
- nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid,
- teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi,
- teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja,
- mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt,
- toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud,
- toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda.

Õppesisu

Ühiskond. Pere ja suguvõsa, kogukond. Kultuur, kultuurilised erinevused ja nende aktsepteerimine. Eestis ja Saaremaal elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus. Sallivus.

Vabatahtliku tegevuse võimalused ja tähtsus. Koolidemokraatia

Teema läbimisel õpilane:

- seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus,
- toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid,
- loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi,
- kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel,
- osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.

Õppesisu

Vabatahtlik tegevus. Koostöö ja ühistegevus. Kodanikuühendus, kodanikualgatus. Noorteorganisatsioonid Eestis. Eakohased kodanikualgatused võimalused. Õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord).

Demokraatia põhimõtted ja toimimine. Inimõigused, lapse õigused

Teema läbimisel õpilane:

- seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, inimõigus,
- iseloomustab demokraatia põhimõtteid,
- teab, et Eesti on demokraatlik vabariik,
- nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust,
- nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi,
- toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud.

Õppesisu

Demokraatia mõiste. Demokraatia klassis, koolis, kogukonnas ja riigis. Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. Lapse õigused ja kohustused, peamised inimõigused, sõnavabadus ja selle põhimõtted. Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.

Riik ja valitsemine

Teema läbimisel õpilane:

- teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis,
- esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest,
- teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma,
- kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal,
- nimetab Eesti valitsuse, Riigikogu ja presidendi peamisi ülesandeid,
- teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta.

Õppesisu

Riik. Eesti riik ja naaberriigid. Seadused, põhiseadus. Seaduse ülimuslikkus. Peamised põhiseaduslikud institutsioonid (president, Riigikogu, valitsus, kohus) ja nende funktsioonid. Võimude lahusus. Kohalik omavalitsus ja selle tegevus.

Töö, planeerimine ja tarbimine

Teema läbimisel õpilane:

- tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida,
- toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest, kasutab turvaliselt dokumente,
- teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt,

- nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult,
- selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi,
- oskab oma aega, tegevusi ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada,
- koostab eelarve etteantud piirides,
- kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid,
- käitub teadliku tarbijana,
- toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest.

Õppesisu

Risk, turvalisus. Aja ja kulutuste planeerimine. Raha kasutamine, kogumine, säästmine ja laenamine. Tarbimine ja tarbija, tarbimisotsuste mõju keskkonnale ja kogukonnale. Teadlik, säästev tarbimine. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Töökultuur ja tööetika.

Allikad ja autoriõigused

Teema läbimisel õpilane:

- leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust,
- selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid,
- teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata, kasutab viitamist nõuetekohaselt.

Õppesisu

Fakt ja arvamus, enda arvamuse põhjendamine. Allikad, argumenteerimine, autoriõigused, viitamine.

9. KLASS

Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

Kellest ühiskond koosneb ja kuidas toimib

Teema läbimisel õpilane:

- teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid ühiskond, demograafia, sotsiaalne rühm, sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus, inimõigused, põhiõigused,
- märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi,
- selgitab soorollide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese valikutele,
- toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale,
- mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuri- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet,
- märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt,
- võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel,
- mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul,
- selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit,

- toob näiteid kultuurilaenude ja -mõjutuste kohta eesti kultuuris,
- toob näiteid Eesti kultuuri levikust maailmas,
- analüüsib oma kogemuste põhjal iseenda kultuuritarbimist,
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid,
- analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu kujundamisel,
- analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost,
- märkab ja analüüsib diskrimineerimisjuhtumit ja pakub välja lahendusi,
- teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris,
- mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas,
- analüüsib tervise- ja turvariske, teeb ettepanekuid nende maandamiseks, oskab vältida ohtusid, demonstreerib õpituatsioonis ohuolukorra asjakohast lahendamist, selgitades oma käitumist, teab, kust vajaduse korral otsida abi.

Õppesisu

Ühiskond. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm. Rahvastikunäitajad. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Identiteet. Ühiskondlikud väärtused. Mitmekultuuriline ühiskond, selle võimalused ja probleemid. Ühiskonnaliikmete õigused. Põhiõigused; sotsiaalmajanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Ühiskonna institutsiooniline struktuur (avalik sektor, erasektor, kolmas sektor) ja kohustused.

Meedia ja teave

Teema läbimisel õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid meedia, avalik-õiguslik meedia, erameedia, ajakirjandus, propaganda, avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, vaeuudised, vandenõuteooriad, infosõda, tehisintellekt (AI), süvavõltsing, autoriõigus, autorivastutus, reklaam, plagiaat,
- tunneb ära vaeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud,
- teab reklaami funktsioone ja liike,
- oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks,
- hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid,
- oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt,
- järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.

Õppesisu

Ajakirjanduse roll ja vastutus. Meediasisu. Ajakirjanduse standardid. Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.

Kodanikuühiskond

Teema läbimisel õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus,
- iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel,
- mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmärgid,
- analüüsib kodanikuühiskonnas tegutsemise võimalusi ja probleeme ning pakub lahendusi,
- teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt,
- analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu kujundamisel,
- teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist,
- analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

Õppesisu

Kodanikuühiskond, selle olemus, eesmärgid ja vormid. Vabaühendused ja MTÜd. Kodanikualgatus, kodanikuosalus. Noorte osalusvõimalused.

Riik ja valitsemine. Demokraatia ja diktatuur

Teema läbimisel õpilane:

- tunneb riigi põhitunnuseid,
- selgitab mõisteid: vabariik, monarhia, demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism,
- analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid,
- teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond,
- loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur,
- tunneb ära ja toob näiteid demokraatia tunnuste rikkumise kohta,
- toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides, teab erinevaid demokraatlikus ühiskonnas osalemise võimalusi, toob näiteid,
- selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid,
- märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele,
- märkab ohtu demokraatiale enda ümbruskonnas ja ühiskonnas ning on valmis sellele oma võimaluste piires vastu seisma,
- toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine,
- seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega,
- analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost,
- teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid,
- selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet,
- selgitab avaliku konkursi tähtsust,
- teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt,
- teab võimalusi, kuidas kodanikud ja mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist,
- teab, mis on korruptsioon ja miks kahjustab see ühiskonda.

Õppesisu

Riik, riigi põhitunnused. Riigivormid: vabariik, monarhia. Demokraatia teke ja tänapäeva demokraatia. Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused. Demokraatia aluspõhimõtted ja väärtused, demokraatia toimimine igapäevases elus, demokraatlik otsustusprotsess, valimised. Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused. Kodanikuühiskond, kodanikualgatus, kodanikuosalus. Korruptsioon.

Eesti valitsemiskord

Teema läbimisel õpilane:

- teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot,
- teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid,
- tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust,
- nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid,
- nimetab Eesti parlamendierakondi,
- mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat,
- analüüsib enda võimalusi kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel,
- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik.

Õppesisu

Põhiseadus. Eesti valitsemiskord: võimude lahusus ja tasakaal, kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda. Põhiseaduslikud institutsioonid: Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohalik omavalitsus, kohus. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohalik omavalitsus. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine. Õigussüsteem. Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.

Majandus. Ärisektori toimimine

Teema läbimisel õpilane:

- teab majanduse toimimise põhijooni,
- kirjeldab erinevate majandussüsteemide (turumajandus, käsumajandus, traditsiooniline majandus) iseloomulikke tunnuseid ja toimimist,
- teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse,
- teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta,
- analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist,

- selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale,
- teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest,
- analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused,
- analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest,
- teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ressurss, majandussüsteem, vaba turg, kasum, kahjum, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, õiglane kaubandus, eksport, import, tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV, inflatsioon, intress, investering.

Õppesisu

Majandus ja selle roll ühiskonnas, peamised majandussüsteemid: turumajandus, käsumajandus, traditsiooniline majandus. Riigi roll majanduse korraldamisel, riigieelarve, maksud. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Era- ehk äri- ehk tulundussektor. Ettevõtlus. Sotsiaalne ettevõtlus. Tarbimine, tarbija õigused ja kohustused. Tööturg, tööandja, töövõtja. Isiklik majanduslik toimetulek.

Eesti ja maailm

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid,
- analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid,
- teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma,
- toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga,
- teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest,
- teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: Euroopa Liit, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro,
- teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega,
- analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid

Õppesisu

Rahvusvaheline olukord ja suhted, nende mõju Eestile. Rahvusvaheline koostöö riikide vahel. Rahvusvahelised organisatsioonid (ÜRO, NATO, Euroopa Liit). Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides. Euroopa Liidu liikmesriigid, nende õigused ja kohustused, Euroopa Liidu kodanike õigused ja võimalused.

INIMESEÕPETUS

Põhikooli inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane tunneb ja väärtustab isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist järgmistes valdkondades:

- 1) väärtustab isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste kujunemist;
- 2) suudab eristada ja mõista oma oskusi, võimeid ja emotsioone ning juhtida oma käitumist ja tegevust, sh tugineda eneseanalüüsile haridustee jätkamist kavandades;
- 3) loob ja hoiab kaaslastega sõbralikke ja hoolivaid suhteid ning käitub mõistvalt konflikte lahendades;
- 4) mõistab, et inimene ise vastutab oma füüsilise, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne arengu eest;
- 5) hoiab oma tervist, elades tervislikku eluviisi, ning käitub nii, et ei sea ohtu enda ega teiste inimeste ega keskkonna turvalisust;
- 6) suhtub lugupidavalt endasse ja teistesse ning järgib iga päev üldinimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, vastutustunne, õiglus jne.

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

2. KLASS

Mina

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha;
- teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- väärtustab iseennast ja teisi;
- mõistab viisaka käitumise vajalikkust.

Õppesisu

Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Sallivus. Viisakas käitumine. Oma tugevuste (sh tunnused, omadused ja tegevused) välja toomine. Positiivne suhtumine endasse ja teistesse. Kehalised muutused ja austus erinevate kehade ja sugude suhtes.

Mina ja tervis

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda;

- kirjeldab tervet ja haiget inimest;
- teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte;
- teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;
- mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport;
- on tutvunud lihtsamate esmaabi võtetega (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus);
- teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi.

Õppesisu

Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid.

Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Mina ja minu pere

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad;
- väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres;
- teab oma kohustusi peres;
- selgitab lähemaid sugulussuhteid;
- kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus;
- teab inimeste erinevaid töid ja töökohti;
- kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töodes;
- jutustab oma pere traditsioonidest;
- väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu.

Õppesisu

Kodu. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Kodused tööd. Hoolitsemine, abistamine, kaasamine ja pereliikmetega arvestamine. Kodu traditsioonid. Vastutus, õigused ja kohustused peres, koolis ja lähiümbruses.

Mina: aeg ja asjad

Teema läbimisel õpilane:

- oskab koostada oma päeva- ja nädalakava tervise teadlikult, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist;
- väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks;
- selgitab asjade väärtust;
- toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;
- sõnastab enda õppimise eesmärged ja seostab neid enda huvidega;
- seostab igapäeva valikuid tulevikueesmärkidega.

Õppesisu

Mina: aeg ja aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Oma õpitegevuse eesmärkide seos oma huvide ja võimetega. Oma igapäevalikute seos oma tulevikueesmärkidega. Täpsus, lubadused, vastutus. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

Mina ja Eesti

Teema läbimisel õpilane:

- tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi;
- oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti;
- leiab kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt kodukoha;
- tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat;
- teab ja tutvustab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodukohta;
- kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid, võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval;
- väärtustab Eestit, oma kodumaad.
- toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest
- selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja

Õppesisu

Eestimaa ja kodukoht. Eesti pealinn. Eesti Vabariigi sünnipäev. Eesti president. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid. Oma kodukoha olulised paigad ja inimesed. Eesti rahvakombed ja tavad minevikus ja tänapäeval. Kodukoha inimeste tavad ja kombed. Oma klassi tavad. Sallivus erinevustesse. Enda roll tavade ja kommete hoidja ja kandjana.

3. KLASS

Mina

Teema läbimisel õpilane:

- teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- väärtustab inimese õigust olla erinev;
- selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust;
- nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi;
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas.

Õppesisu

Mina. Igäihe väärtuslikkus. Positiivne suhtumine endasse. Inimeste erinevused: bioloogiline ja sotsiaalne. Sallivus. Vastutus. Inimeste õigused ja kohustused. Laste õigused ja kohustused: peres, koolis, lähikonnas.

Mina ja tervis

Teema läbimisel õpilane:

- eristab vaimset ja füüsilist tervist;
- kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda ja hoiduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist;
- nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral;
- selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;
- teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi;
- väärtustab tervislikku eluviisi.

Õppesisu

Vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis. Tervislik eluviis. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Esmaabi. Abi saamise võimalused.

Mina ja teised

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, hindab ennast nende omaduste järgi;
- väärtustab sõprust;
- teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd;
- toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;
- nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks;
- teab, et vägivallal on eri vormid;
- selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;
- teab abi saamise võimalusi inimväärlikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;
- demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalla korral
- kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist
- märkab liiklusohutlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks
- tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid

Õppesisu

Reeglid ja käitumisnormid. Seadused. Üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimine. Käitumisnormide ja seaduste järgimine koolis ja lähiümbruses. Liiklusreeglid. Liiklusreeglite järgimine. Turvaline käitumine liikluses koduleel ja koduümbruses. Vägivald ja selle erinevad vormid. Vägivaldse käitumise negatiivsed tagajärjed. Abi saamise võimalused koolikiusamise ja teiste vägivaldse käitumise ilmingute korral. Sõprus ja sõpruse hoidmine. Koostöö vajalikkus. Hoolitsemine ja abistamine ning prosotsiaalse käitumise väärtustamine. Heategimine ja heategevus.

Mina: teave ja asjad

Teema läbimisel õpilane:

- loetleb erinevaid teabeallikaid;
- leiab infot erinevatest allikatest;
- võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;
- kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;
- selgitab, kuidas reklaamid võivad mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning turvalist käitumist meediakeskkonnas;
- mõistab oma vastutust asjade hoidmisel ja laenamisel;
- teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine;
- kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes;
- selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel;
- hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.

Õppesisu

Teave. Erinevad teabeallikad. Teabeallikate kasutamine. Teabeallikate usaldusväärsus. Meedia kasutusvõimalused ja ohud. Turvaline meediavahendite kasutamine. Raha. Raha teenimine, kasutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste plaanimine. Keskkonna hoidmise võimalused säästlikul tarbimisel. Enda võimalused keskkonna hoidmisel lähiümbruses.

Mina ja kodumaa (lisateema)

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas;
- leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid;
- nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid;
- kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid;
- väärtustab oma kodumaad.

Õppesisu

Küla, vald, linn, maakond. Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Eesti Vabariigi ja kodukoha sümbolid. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.

5. KLASS

Tervis

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt;
- teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja kehapikkust, kehatemperatuuri, pulsisagedust ning enesetunnet;

- nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi;
- väärtustab oma tervist.

Õppesisu

Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.

Praktiline ülesanne - oma pikkuse, kaalu, pulsi määramine (sh kehamassiindeks).

Tervislik eluviis

Teema läbimisel õpilane:

- oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus;
- koostab endale tervisliku toidumenüü ja analüüsib seda, lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest;
- kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid;
- selgitab, kuidas on toitumine seotud tervisega;
- kirjeldab tegureid, mis mõjutavad inimese toiduvalikut;
- teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid;
- oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest;
- hindab ja oskab planeerida kehalise aktiivsuse piisavust oma igapäevategevuses;
- väärtustab tervislikku eluviisi.

Õppesisu

Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid. Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.

Praktiline ülesanne.

- Toidumärgistuse koostisosade järgi toidu ära arvamine.
- Koostada oma nädala päevakava: kas on järgitud 8+8+8 põhimõtet; millele kulub kõige enam aega ja millele jääb aega kõige vähem. Analüüsida - miks see niimoodi on ja mida saaksid teha teisiti, et luua tasakaal

Murdeiga ja kehalised muutused

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega;
- aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda;
- teab, et murdeiga on varieeruv ning igaühel oma arengutempo;
- teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega.

Õppesisu

Murdeiga inimese elukaares. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja soojätkamine.

Praktiline ülesanne

- Hügieeni eest hoolitsemine juhend - voldiku koostamine. Voldiku koostamiseks annab õpetaja ette maatriksi, mille alusel hiljem seda hinnata saab.

Turvalisus ja riskikäitumine

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid;
- selgitab, miks liikluseeskiri on kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida;
- teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning kuidas abi kutsuda;
- nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja suhetele;
- suheldes meedia vahendusel, mõistab vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest;
- väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist;
- demonstreerib õpistuatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus;
- kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile;
- väärtustab mitmekesisest positiivset ja tervislikku elu uimastiteta.

Õppesisu

Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise alaseid valikud tehes; iseenda vastustus. Vahendatud suhtlemine. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele.

Haigused ja esmaabi

Teema läbimisel õpilane:

- oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi;
- selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega;
- teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest;
- kirjeldab, kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral;
- teab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpistuatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik ja päikesepiste);
- nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada;

- väärtustab enda ja teiste inimeste elu.

Õppesisu

Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS. Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.

Praktilised ülesanded

- esmaabi andmisel. Nuku olemasolul elustamise harjutamine.

Keskkond ja tervis

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast;
- eristab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või mitteturvaliseks ja tervist kahjustavaks;
- kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.

Õppesisu

Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.

6. KLASS

Mina ja suhtlemine

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib enda iseloomujooni ja -omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi;
- mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb;
- mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega;
- oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga;
- mõistab austuse tähtsust inimsuhetes ja teab, milline on austav käitumine ja milline mitte.

Õppesisu

Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine. Austus ja selle tähtsus inimsuhetes.

Suhtlemine teistega

Teema läbimisel õpilane:

- tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid;
- teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust;

- eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist;
- kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele;
- demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise võtteid;
- mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele;
- teab, mis on grupid, kuidas nad toimivad ja millised on grupis suhtlemise iseloomulikud jooned;
- mõistab, et grupis võib esineda rollide jaotus ja surve käituda vastupidiselt oma tahtmisele.

Õppesisu

Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia. Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Grupid ja nende rollid. Kaaslaste surve. Grupiga liitumine.

Suhted teistega

Teema läbimisel õpilane:

- väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist;
- tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist;
- mõistab, et igal õpilasel on õigus turvalisele õpikeskkonnale;
- teab, kuidas grupis liikmetele toeks olla ja kuidas aidata teistel grupiga ühineda;
- mõistab, kuidas klassi heaolu mõjutab kõigi õpilaste heaolu.

Õppesisu

Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhtes. Kaaslaste mõju ja surve. Klassikeskkonna heaolu.

Konfliktid ja kiusamine

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust;
- teab, kuidas kiusamist ära tunda ning mõistab, et see on erinev konfliktist või kaklusest;
- teab, millised on kiusamise vormid, sealhulgas varjatud ja küberkiusamine;
- mõistab, millised on kiusamise tagajärjed ohvrile ja grupile tervikuna;
- oskab kiusamisele vastu seista ja teab, kuidas ohvrit toetada.

Õppesisu

Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid. Kiusamise tunnused. Kiusamise vormid: varjatud kiusamine, grupist välja jätmine,

segasõnumid, kuulujutud, küberkiusamine. Kiusamise tagajärjed. Klassikeskkonna heaolu. Ohvri aitamine ja toetamine.

Otsustamine ja probleemilahendus

Teema läbimisel õpilane:

- teab ja oskab õpitu olukorras otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise;
- kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid;
- mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi;
- teab, kuidas käituda, kui teda kiusatakse, ja kuidas abi otsida.

Õppesisu

Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel. Enesekehtestamine. Abi küsimine ja toetuse otsimine.

Positiivne mõtlemine ja ühine vastuseis kiusamisele

Teema läbimisel õpilane:

- nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi;
- väärtustab positiivset mõtlemist ja selle mõju inimsuhetele;
- mõistab, et isegi väikesed žestid võivad kiusamise ohvri enesetundele hästi mõjuda;
- teab, kuidas klassina kiusamise vastu seista.

Õppesisu

Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine. Ohvrile toetuse avaldamine. Kuidas klassina kiusamise vastu seista?

7. KLASS

Inimese elukaar ja murdeea koht selles

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapsest täiskasvanuiks;
- kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid;
- toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundajamisel;
- kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust.

Õppesisu

Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja

noorukiea koht elukaares. Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.

Ülesanne. “See olen mina” - kirjeldada iseennast võimalikult detailselt (oskused, välimus, hobid jne) ning anda hinnang, kas tegemist on pärilikkuse, keskkonna tegurite või inimese enda valikutega.

Ülesanne. Minu senine arengukäik (elukaar). Õpilane kirjutab 10-15 sündmust, tegevust, olukorda oma senisest elust, paneb need ajaliselt järjekorda ning kujutab visuaalselt (kaarena, trepina vms)

Inimese mina

Teema läbimisel õpilane:

- selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;
- kirjeldab positiivse endassuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi;
- kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määrares;
- väärtustab võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi positiivses suunas kujundada ning toob nende kohta näiteid;
- kirjeldab inimeste erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu;
- kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi;
- demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid konfliktide lahendamise viise.

Õppesisu

Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine. Konfliktide vältimine ja lahendamine.

Inimene ja rühm

Teema läbimisel õpilane:

- iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmetevahelise läheduse ja ülesande järgi;
- kirjeldab inimeste erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele;
- mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ja korraldamisel;
- võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab nende erinevusi;
- kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi;
- demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega;
- selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes;
- väärtustab inimsuhteid toetavaid reegleid ja norme.

Õppesisu

Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.

Praktiline ülesanne

- Minu rühmad. Tuua välja millistesse rühmadesse kuulub, sh sotsiaalmeedia rühmad. Valib 3 enese jaoks kõige olulisemat ja põhjendab miks need.
- 1) Panna kirja kõik enda hetke rollid elus 2) iga rolli juurde üks õigus ja üks kohustus, mis tuleb selles rollis täita 3) mõelda, kui kindlas rollis olles see õigus/kohustus puudub, siis missuguseks see muudab selle rolli õpilase jaoks 4) valida 1-3 lemmik rolli ja põhjendada, miks see nii on.
- Minu õigused ja kohustused. Õpilane paneb kirja oma kohustused perekonnas, koolis, huviringis/trennis, sõprade seas, kogukonnas kodanikuna. Vähemalt 5 õigust. Iga õiguse juurde kirjutab sellest tuleneva kohustuse.

Turvalisus ja riskikäitumine

Teema läbimisel õpilane:

- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlemisoskus;
- demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalla korral koolis;
- eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid;
- kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele.

Õppesisu

Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus. Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallaga. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.

Praktiline ülesanne.

- Tutvuda peaasi.ee lehel vaimse tervise vitamiinidega. Iga vitamiini kohta koostada endale kava kuidas seda vaimse tervise toetajat kasutada ja oma elus suurendada.

Vaikuseminutite harjutused.

<https://vaikuseminutid.ee/vaikuseminutite-harjutused/>

Inimese mina ja murdeea muutused

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi;
- selgitab, milles seisneb suguküpsus;
- kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks;
- selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist;
- kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist;
- kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhetes;
- selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.

Õppesisu

Varane ja hiline küpsemine – igaühel oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus. Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhetes ja turvaline seksuaalkäitumine.

Praktilised ülesanded

- Filmi “Veipimissõitlased” vaatamine ja arutelu.
- Õppefilm “Mõttestaain” ja ülesanded.

Õnn

Teema läbimisel õpilane:

- mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.

Õppesisu

Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.

Praktiline ülesanne

- Väärtuste jada. (Metoodiline juhend “Õigus olla laps” , lk 9). Sissejuhatus arutelu tekitamiseks lapse õigustega seotult.
- Liikumatud pildid. (Metoodiline juhend “Õigus olla laps” , lk 15). Lapse õiguste konventsiooni artiklite tundma õppimine.

8. KLASS

Tervis

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost;
- kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt;
- analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta, ning demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid viise otsuste langetamisel tervise seunduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega;
- analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusväärsust;
- analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu;
- analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
- analüüsib oma igapäevatoidu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele;
- selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele;
- oskab planeerida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana;

- selgitab stressi olemust, põhjusi ja tunnuseid;
- kirjeldab stressiga toimetuleku viise ja eristab tõhusaid toimetulekuviise mittetõhusatest;
- kirjeldab kriisi olemust ja seda, kuidas käituda kriisiolukorras; teab abi ja toetuse võimalusi.

Õppesisu

Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisega seotud valikuid. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid. Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.

Ülesanne. Õpilane valib ühe enda tegevuse ja analüüsib seda füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise seisukohalt - kuidas tegevus toetab ja/ või ei toeta tema tervise osasid.

Ülesanne tervise teemaline artikkel.

Vihikusse kirja:

1) pealkiri 2) autor 3) kust artikkel võetud veebileht/ ajakiri/ ajaleht 4) kirjuta kokkuvõtte. 5) pane kirja ühe lausega kõige olulisem mõte 6) kellele soovitaksid lugeda seda. 7) Millist tervise aspekti see käsitleb.

Tunnis: Paarilisele oma tööst ülevaate andmine: paariline kirjutab 3 küsimust üles ja 3-5 märksõna --> gruppidesse jagunemine --> õpilane annab ülevaate kuulnud tööst, rühmakaaslased kirjutavad ühe märksõna kuuldu kohta sõnapilve.

Ülesanne panna kirja olulisemad subjektiivsed ja objektiivsed tervisenäitajad. Leida objektiivsetele tervisenäitajatele normaalvahemikud ning põhjendused, miks on oluline erinevaid tervisenäitajaid jälgida. Määrata enda peamised tervisenäitajad, võimalus kaasata kooliõde. Analüüsida oma tervisenäitajaid ning vajadusel leida lahendusi nende parandamiseks.

Ülesanne. 1) õpilased kirjutavad väikestele paberitele stressi maandamise viise, 2) neist kujundatakse ühine plakat või kleebitakse klassi seinale.

Suhted ja seksuaalsus

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis;
- demonstreerib õpitu olulisuses oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine;
- väärtustab tundeid ja armastust suhetes;
- selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus;

- kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise;
- selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes;
- selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele;
- kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele ja millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse;
- kirjeldab seksuaalsel teel levivate haiguste ärahoidmise võimalusi;
- teab, mis on HIV ja AIDS ning HIVi nakatumise teid ja võimalusi nakatumise vältimiseks;
- eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest;
- väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes ja kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi;
- nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes.

Õppesisu

Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng. Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.

Ülesanne: sõprus ja tsitaadid. Esitada sõprussuhete kirjeldamiseks viis tsitaati ning põhjendada, mis need on valitud. Rühmas või klassi ees esitamine.

Võimalus ka võtta teemaks armastus.

Ülesanne. Kuidas öelda, et keegi meeldib sulle? Rühmas mõelda välja erinevaid viise kuidas seda teha.

Ülesanne. Terved ja turvalised suhted. Rühmades kirja märksõnad, mis iseloomustavad terveid ja turvalisi noorte käimissuhteid. Seejärel saavad kõik rühmad sõna ja õpetaja paneb need tahvlile kirja ning vajadusel täiendab neid.

Ülesanne. Soostereotüübid.

Ülesanne. Kohtinguvägivalla vormid. Õpilastele sedelid: kohtinguvägivalla vormid ja vägivaldsed käitumisviisid. (*Terved ja turvalised suhted. Metoodiline juhend*)

Paarisülesanne: tutvuda seksuaalõigustega ning igale õigusele lisada kohustus.

Õpetaja juhitud **arutelu**, kui mõni õigustustest puuduks loetelust, mida see tähendaks inimese jaoks?

Võrdlev ülesanne. Õpilased tutvuvad erinevate rasestumisvastaste vahenditega ning koostavad ülevaatliku tabeli, kuhu kirjutavad:

*vahendi nimetus

*kasutamine

*kui pikaajaline

*plussid ja miinused

*toimeaine

*ligikaudne maksumus

*kasutatud allikad.

Järgneb õpetajaga arutelu ja topeltmeetodi tutvustamine.

Ülesanne. Õpilased mõtlevad rühmas välja eksitavad juhtumid, kus tuleb kasutada oma teadmisi turvalisest seksuaalkäitumisest. Teisel rühmal tuleb lahendada olukord turvaliselt ning pakkuda välja ka vajadusel abi saamise võimalused. Vastused peavad toetuma usaldusväärsetele allikatele ning olema viidatud. Järgneb õpetaja juhendatud klassiarutelu.

Turvalisus ja riskikäitumine

Teema läbimisel õpilane:

- kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule;
- kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil;
- kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb;
- kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades;
- teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral;
- demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid kuumakahjustuse, teadvusekaotuse, südameseiskumise ja uppumise korral.

Õppesisu

Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.

Veebimängud ja ülesanded:

Kas joomine teeb ägedaks?

Õpilased tutvuvad individuaalselt mänguga, pärast mängu panevad endale kirja, milline inimene on nende meelest äge. Seejärel moodustatakse rühmad ning kõikide mõtete põhjal pannakse kirja 3-5 iseloomulikku tunnust, mis muudab inimese ägedaks. Õpetaja paneb kõikide rühmade tulemused tahvlile kirja ning kujuneb selle klassi arusaam ühest toredast inimesest.

Kuidas öelda ei

Klassiarutelus proovitakse leida veel lahendusi, kuidas vastata.

Kuidas mind survestatakse?

Üheskoos vaadatakse juhtumeid ning erinevaid survestamise viise. Seejärel individuaalselt/paaris/rühmas pannakse veel kirja näiteid iga survestamise viisi kohta, millega õpilastel on olnud kogemust või ettekujutus.

Kuidas mina käitaksin?

Küsimusi saab vastata paaris või hoopis klassiga koos, et tekiks arutelu ning vaadata kõiki valiku võimalusi käitumiseks.

Testi oma teadmisi! Kui palju tead alkoholist ja selle tarbimisest noorte hulgas?

Küsimusi saab vastata paaris või hoopis klassiga koos, et tekiks arutelu.

Praktilised esmaabi ülesanded

- Elustamine, sidumine, püsiv küliliasend, Heimliche võte, esmane abi minestamise, astmahoo korral.

Inimene ja valikud

Teema läbimisel õpilane:

- analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus.

Õppesisu

Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus.

LIHTSUSTATUD ÕPE

AJALUGU

Ajalooõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu; teab, et minevik on olnud muutuv ja väga mitmekesine;
- 2) omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- 3) kirjeldab abivahendite toel olulisi ajaloosündmusi, inimeste eluviisi ja tegevusalasid õpitud ajastutel;
- 4) teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi; teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- 5) nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna, kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- 6) teab ja väärtustab kombeid ning traditsioone oma kultuuris; väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 7) leiab infot eri teabeallikatest, oskab hinnata erinevate teabeallikate usaldusväärsust.

6.–7. KLASS

Õpitulemused 6. klassis

Õpilane:

- tunneb huvi oma perekonna ajaloo ja sellega seotud minevikusündmuste vastu;
- teab, et kodukoht ja elutingimused on ajaloo käigus muutunud;
- tajub mineviku ja oleviku seoseid;
- mõistab ajalist järgnevust ajateljel, omab üldist ettekujutust kodukoha ajaloo perioodidest.

Õpitulemused 7. klassis

Õpilane:

- selgitab õpitava ajalooperioodiga seostuvaid olulisemaid põhimõisteid;
- nimetab tähtsamat muinasajast ja selle perioodidest (kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg), kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- teab vanaaja kultuure ja oskab nimetada ajastu olulisemaid saavutusi ja leiutisi;
- kirjeldab kõige üldisemal kujul keskaja olemust;
- teab keskaja Euroopa eluolu muutusi, avastusi ja leiutisi;
- teab olulisemaid sündmusi, mis leidsid aset keskajal Eesti aladel.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6. klassis algav ajaloo õppimine võimaldab õpilastel suhestuda minevikuga. Ajalooõpetuses lähtutakse õpilasest kui ajaloos osalejast. Õpilasel kujundatakse arusaam, et ajalugu on ka tema enda lugu. Toetutakse õpilase isiklikele kogemustele ning eelnevatele teadmistele ja

kujutlustele, kesksel kohal on nende aktualiseerimine ja süstematiseerimine. Ajalooga tutvumine algab enamasti õpetaja suunamisel ja juhendamisel, kasutatakse praktilisi õpiülesandeid (nt vanematelt ja vanavanematelt teabe kogumine oma pere ja suguvõsa kohta). Korraldatakse õppekäike muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, vaadatakse õppefilme. Õppetegevuse käigus omandatakse mitmesuguseid oskusi (küsimuste esitamine, teabe hankimine, eneseväljendamine), arendatakse koostööoskusi ja kujutlusvõimet. Ajalootunnis kasutatavad õpitegevused (lugemine, küsimustele vastamine, arutlemine, jutustuse kuulamine, ümberjutustamine) toetavad õpilaste psüühiliste protsesside ja kõne arengut, sealhulgas sõnavara rikastumist. Uut teemat käsitlema asudes selgitatakse välja õpilase eelteadmised ja laiendatakse sõnavara, et vältida võimalike väärkujutluste kinnistumist ja uute kujunemist.

6. klassis omandatakse teadmisi õpilase lähiümbruse kohta, 7. klassis keskendutakse juba laiemalt Eesti ajaloo ja üldajaloo õppimisele. Ajaloo õpetamisel on väga oluline muuseumide, ajaloo seotud paikade ja mälestiste külastamine, ajalugu tutvustavate filmide vaatamine ja muul viisil näitlikustamine.

8.–9. KLASS

Õpitulemused 8. klassis

Õpilane:

- selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste elu-olust Eestis kuni Esimese maailmasõja lõpuni;
- nimetab Euroopa ja maailma uusaja tähtsamaid sündmusi, mis on mõjutanud Eesti ajalugu;
- tunneb huvi Eesti mineviku vastu Euroopas;
- teab, et Euroopas toimunud sündmused on oluliselt mõjutanud Eesti ajalugu;
- kirjeldab, kuidas majanduslikud ja ühiskondlikud muutused on mõjutanud inimeste elukorraldust;
- teab, et inimeste teadmised on kujunenud suhtlemises teiste rahvastega;
- kõrvutab ajateljel mõningaid olulisi Eestis ja Euroopas toimunud sündmusi;
- tunneb ajaperioodi iseloomulikke tunnuseid.

Õpitulemused 9. klassis

Õpilane:

- selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste eluolust Eestis Esimese maailmasõja lõpust tänapäevani;
- tunneb huvi Eesti riigi mineviku vastu;
- teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi;
- omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- mõistab, et eri ajastute kultuuri-, teaduse- ja tehnikasaavutused on olnud edasiviivaks jõuks riikide (ka Eesti) arengus;
- teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- kujutab ajateljele toetudes ette maailmas toimunud olulisemaid sündmusi;
- nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna;

- kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- väärtustab oma kodumaad ning Eesti Vabariigi kodanikuks olemist.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8. ja 9. klassis keskendutakse Eesti ajaloo seostele Euroopa ja maailma ajalooga. Euroopas ja maailmas toimunud sündmusi käsitletakse eeskätt Eesti ajaloo paremaks selgitamiseks ja ilmestamiseks. Rõhutatakse, et Euroopas toimunud sündmused on tugevasti mõjutanud Eestis toimunud sündmusi (sõjad, revolutsioonid, tootmissuhete muutused jms). Ajalooõpetuse puhul seni olulisena rõhutatud põhimõtetele lisandub 8.–9. klassis tähelepanu pööramine otsestele ja kaudsetele põhjuslikele seostele. 8. klassi ajalooõpetuses on oluline tuua selgelt esile seosed varem õpituga, 9. klassis on põhitähelepanu lähiajaloo sündmustel, kuna just neil on igapäevaelus kõige tajutavam mõju õpilasele, tema perele/suguvõsale ja keskkonnale.

Kesksel kohal on õpetaja ja õpilase koostöö. Õpilane vajab õpetaja tuge ja juhendamist põhikooli lõpuni. Arvestades õpilaste lugemisraskusi, loetakse teksti klassis ühiselt ning analüüsitakse seejärel loetut õpetaja suunamisel, et tagada selle mõistmine.

Peale uute mõistete omandamise on olulisel kohal ka sõnavara laiendamine üldisemalt. Põhikooli lõpuni on vajalik näitlikustamine, teavet ei saada ainult õppetekstidest, vaid ka teistest allikatest (õpetaja jutustus, õppefilm, kaardid, fotod jne). Suur osa näitlikustamisest toimub teabe- ja sidetehnikavahendite toel. Õppe raames tehakse õppekäike muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, näidatakse filme, mis kajastavad minevikus toimunud sündmusi jne.

INIMESEÕPETUS

Inimeseõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb oma keha ning mõistab inimese kasvamise ja arenemisega seotud muutusi ning vastutust (nt seksuaalsuse olemus ja sellega seotud vastutus, töövõime jne);
- 2) hoiab oma tervist, järgides tervislikku eluviisi, käitub nii, et ei sea ohtu enda, teiste inimeste ega keskkonna turvalisust;
- 3) märkab ja mõistab kaaslaste ning iseenda emotsionaalseid seisundeid, käitumisviise; oskab neid hinnata ja nendega toime tulla;
- 4) hoiab puhtust ja korda; orienteerub eluasemega seotud küsimustes, omandab teadmised ja oskused majandamiseks, koduse elu korraldamiseks;
- 5) suudab täiskasvanu suunamisel eristada ning teadvustada oma oskusi ja võimeid, otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- 6) tunneb huvi ümbritseva ühiskonna elu vastu;
- 7) tunneb olmesuhtlemiseks vajalikke kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib sotsiaalseid nõudeid ja käitumisetiketti.

1.–2. KLASS

Õpitulemused 1. klassis

Õpilane:

- tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdedevendade ja vanemate nimed;
- nimetab küsimuste abil oma lemmiktegevusi;
- osaleb ühistes (õppe)mängudes ja järgib meeldetuletamisel mängureegleid;
- vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks;
- tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise;
- teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel;
- teab oma kehaosi (pea, kael, kõht, selg, käed, jalad, juuksed ja nägu);
- järgib õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevaste tegevuste käigus (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);
- märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;
- nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaagu õiges järjestuses;
- teab, kuidas ohutult sõiduteed ületada, ja käitub vastavalt;
- teab, et elab Eestis;
- teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses.

Õpitulemused 2. klassis

Õpilane:

- alustab ja jätkab dialoogi tuttavates situatsioonides; kutsub õpetaja suunamisel kaaslasi tuttavat (õppe)mängu mängima, jagab mänguasju;

- tava-situatsioonides suhtlemisel tervitab, palub, tänab, vabandab; käitub söögilauas viisakalt (palub, tänab, räägib vaikse häälega, hoiab puhtust);
- teab oma vanust, sünnipäeva ja kodust aadressi, nimetab oma kodukoha;
- kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad;
- hindab õpetaja abiga kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;
- eristab oma, võõrast ja ühist asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;
- tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat);
- tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga;
- järgib ise ja õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevastes tegevustes (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);
- nimetab näitvahenditele toetudes tervisele kasulikke toite;
- nimetab oma lähisugulasi;
- teab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töodes;
- teab oma vanemate ja koolitöötajate ameteid;
- tunneb kella täistundides;
- teab sagedasemaid ohtusid kooliteel liiklemisel ja võõraste inimestega suhtlemisel;
- oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks.

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassis on inimeseõpetuse põhisisuks lähiümbruse märkamine, selle teadvustamine (suhtes mina ja meie) ning sotsiaalse kompetentsuse arendamine. Õpitakse koos tegutsema nii matkides kui ka eeskuju ja juhendamise järgi. Omandatakse baassõnavara ja -lausungimalle ning elementaarseid (olme)suhtlusoskusi: teise inimese kuulamine, ütluste mõistmine ja nendele reageerimine (vastusrepliigid dialoogis), dialoogi alustamine ja jätkamine tuttavas situatsioonis jms.

Õpitakse (mängu)asjade kasutamist ja hoidmist, mängus osalemist, reeglitest kinnipidamist, mängu algatamist, rollide ja vajalike mänguasjade jagamist jne. Kohati võib olla keeruline rollimängudes osalemine. Õpilased vajavad pidevat motiveerivat tagasisidet oma tegevuse ja saavutuste kohta.

Võrreldavate situatsioonide ja illustratsioonide (joonised, fotod) toel õpitakse märkama ja eristama (puhas/must, meeldib / ei meeldi jne) ümbritsevate esemete, ruumide ja inimeste (sh iseenda) esteetilisi omadusi. Õpitakse eristama isiklikke, võõraid ja ühiseid esemeid, neisse heaperemehelikult ja turvaliselt suhtuma ning neid kasutama. Õpitakse ka märkama ja eristama eakaaslaste käitumisviise. Harjutatakse viisakat käitumist (tervitamine, palumine, tänamine, eakaaslase ja täiskasvanu poole pöördumine, võimalik keeldumine jne).

3.–5. KLASS

Õpitulemused 3. klassis

Õpilane:

- alustab ja jätkab dialoogi (küsimus – vastus, teade – küsimus, kutse koosteggevusele, nõustumine, loobumine);

- nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb;
- hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;
- teab erinevates kohtades ja olukordades viisaka käitumise reegleid;
- tunneb näoilme ja hääletooni järgi ära ja nimetab kaaslaste 4–6 emotsiooni;
- teab oma keha puhtuse ning välimuse eest hoolitsemise vahendeid ja vajalikkust;
- teab terve ja haige inimese tunnuseid; märkab oma enesetunnet ning teavitab sellest kaaslast;
- teab, et ravimeid võetakse haige olles, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;
- kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport;
- kõneleb õpetaja suunamisel oma perekonnast: pere suurus, pereliikmete nimed, õdedevendade vanus, vanemate tegevus;
- küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel;
- teab, mis on tema kodukoht ja kodumaa; väärtustab Eestit – oma kodumaad; tunneb Eesti sümboleid (lipp, vapp, hümn; suitsupääsuke, rukkilill);
- tunneb kella täis- ja pooltundides;
- nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi;
- teab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti;
- palub ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral abi.

Õpitulemused 4. klassis

Õpilane:

- osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (teade – teade);
- nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid;
- analüüsib õpetaja juhendamisel situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumise ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi;
- jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid;
- tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;
- teab enda tervist tugevdavaid ja nõrgestavaid tegureid (toitumine, liikumine, uni) ja harjumusi ning nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele;
- nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus;
- kirjeldab oma pere traditsioone; 9) kirjeldab ja väärtustab oma kodukohta;
- tunneb kella veerandtunnise täpsusega, seostab kellaegu oma päevakavaga;
- leiab koostegEVuses teavet koolistendilt ja kooli kodulehelt;
- teab erinevaid ameteid; mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust;
- planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist;
- sorteerib täiskasvanu suunamisel klassis ja kodus tekkivaid olmejäätmeid;
- teab ja kirjeldab turvalise käitumise viise igapäevaelus (liiklemine kooliteel, jalgrattaga sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas).

Õpitulemused 5. klassis

Õpilane:

- märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes;
- osaleb eri tüüpi dialoogides (teade – küsimus – vastus jne);
- kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis;
- kirjeldab ja analüüsib õpetaja suunamisel oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (soovid, põhjus-tagajärg);
- kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi, teab hoolitsematuse tagajärgi;
- kirjeldab uimastite (alkoholi, tubaka) tarbimise mõju õppimisvõimele ja käitumisele;
- jutustab tugikava abil pühade ja rahvakommete tähistamisest oma perekonnas; teab erinevaid rahvuskombeid;
- mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga;
- määrab aega minutilise täpsusega; koostab õpetaja abiga endale päevakava;
- otsib õpetaja juhendamisel teavet teatmeteostest või internetist;
- teab, kuidas suhelda sotsiaalmeedias;
- teadvustab reklaamide eesmärke;
- mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust;
- kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis;
- nimetab olmejätmete käitlemise viise koduses majapidamises;
- kirjeldab ja teadvustab pürotehnika jt ohtlike ainete väärkasutusega kaasnevaid tagajärgi.

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassis kujuneb jätkuvalt õpilaste oskus märgata ja eristada oma lähiümbrust (selle esemeid, nähtusi, sündmusi, tegevusi jms). Õpilased tutvuvad eesti rahvakommete ja traditsioonidega (rõhuasetus pere ja kodukoha traditsioonidel).

Tegevus- ja suhtlussituatsioonides õpitakse tundma ja järgima ühiskonnas aktsepteeritavaid käitumisnorme. Õpitakse märkama, eristama ja mõistma igapäevaelu olukordi, sealhulgas ohuolukordi, verbaalseid ja mitteverbaalseid eneseväljendusviise, tundeid jms. Täiendatakse ühis- ja koostegevuse oskusi (sh hooliv ja teisi arvestav suhtlemine) ja viisaka käitumise oskusi. Õpetaja abiga saab õpilane aru pere ja koduga seotud teemadest, teadvustab laste ning vanemate vastastikuseid õigusi ja kohustusi.

Järjepidevalt kujundatakse õpilaste sotsiaalset teadlikkust ja verbaalset aktiivsust: õpilased kirjeldavad abivahendite toel enda ja kaaslaste tegevust ja emotsionaalset seisundit. Õppimist toetavad aktiivõppemeetodite kasutamine, õppekäigud, praktilised ülesanded, lühipalade lugemine ja analüüsimine. Järjest enam võimaldab tunnetustegevuse tase õpilastel aktiivsemalt ja iseseisvamalt osaleda (õpi)tegevuste kavandamisel, sooritamisel ja kontrollimisel ning abivahendite valimisel ja kasutamisel.

Praktiliste ja tekstis kirjeldatud situatsioonide analüüsil pööratakse tähelepanu nendes osalejate tegevusviisidele, motiividele ja kavatsustele, situatsioonide tingimustele, tegevuste tulemustele ja tagajärgedele. Õpitakse juhendamise järgi situatsioonidele alternatiivseid lahendusi leidma ning kaaslastele soovitusi andma.

6.–7. KLASS

Õpitulemused 6. klassis

Õpilane:

- märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast ja kohatud käitumist/suhtlemist;
- analüüsib ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (käitumise eesmärk, põhjus–tagajärg suhe);
- kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, -partnerist ja -eesmärgist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;
- mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist;
- kirjeldab ja hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms);
- teab inimese organismi üldist ülesehitust, tunneb joonisel inimfiguuris ära elutähtsad organid;
- nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitade hulgast tervisele kasulikke;
- teab murdeeaga seotud muutusi inimese kehas ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust;
- kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele;
- hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad;
- koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus);
- hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste esitamine) ja eriliigilistest tekstidest (internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid);
- oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane;
- mõistab telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalse meedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkust ning teab võimalikke riske;
- teab kodukeemia ja ravimite väärkasutuse tagajärgi ja selle ennetamise võimalusi;
- kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumite korral.

Õpitulemused 7. klassis

Õpilane:

- selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust/erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele;
- teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi;
- kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);
- järgib viisakusreegleid, teeb kaaslastele ettepanekuid, vastab nii positiivsetele kui ka negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalinorme ja käitumisreegleid arvestades;

- väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist;
- kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, puhkamine, tervist kahjustavate tegevuste vältimine, arstiabi);
- oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpituatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;
- mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab, kust leida infot noorte nõustamisteenuste kohta;
- koostab oma tegevuste kohta nädalaplaani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine);
- hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid);
- nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt tänapäevaseid sideteenuseid (e-kirjavahetus, telefon, internet, sotsiaalmeedia); oskab kirjutada e-kirja;
- teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda ja teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada;
- mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused);
- oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid;
- teab jäätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisvõimalusi ja -viise; oskab jäätmeid sorteerida.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassis täienevad õppetegevuse käigus õpilaste sotsiaalsed suhtlemis- ja käitumisoskused. Harjutatakse suhtlemist ja koostevõime reguleerimist dialoogis (osalemine rühmatöös, rollimängudes, kutse koostevõimele, vastused küsimustele ja teadetele, dialoogi alustamine küsimuse ja teatega, nõustumine ja loobumine, alternatiivne ettepanek, oma arvamuste selgitamine ja kaitsmine). Individuaal- ja rühmatööde tulemuste esitlemise, enda ja teiste tegevuste kommenteerimise kaudu suureneb õpilaste verbaalne aktiivsus, kujunevad avaliku esinemise esmased oskused.

Õpitakse mõistma ja nimetama tegevuse eesmärke, tingimusi, põhjuseid ja tagajärgi, käitumisaktis ilmnevaid emotsioone. Juhendamisel leitakse seoseid tegevus-, suhtlus- ja käitumisakti vahel, tehakse järeldusi ning planeeritakse ja/või korrigeeritakse edasist tegevust/käitumist.

Arenguliselt on õpilaste jaoks oluline pöörata tähelepanu muutustele enda organismis ja käitumises (seksuaalsus, suhtlemine ja käitumine vastassugupoolega, noormehe ja neiu rollid eri situatsioonides jms) ning oma tervisekäitumisele (sh hoolitsemine oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise eest, enesekäitumine, riskikäitumine).

Õpitakse märkama ja teadvustama kultuurilisi erinevusi. Alustatakse ettevalmistust iseseisvaks majandamiseks, teadlikuks ja säästlikuks tarbimiseks (prügi sorteerimine, pakendiinfo jmt). Inimeseõpetuse temaatika ja õpilaste oskused võimaldavad sel perioodil rohkem kasutada IKTvahendeid.

8.–9. KLASS

Õpitulemused 8. klassis

Õpilane:

- arvestab ühistegevuses suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega;
- annab hinnangu oma ja kaaslaste käitumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub pisisituatsioonis olukordadele sobivaid lahendusi;
- teab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpisisituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- nimetab oma emotsioone ja teab erinevaid võimalusi emotsioonide reguleerimiseks;
- kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid; teab ja oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervisega;
- teab tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja unerežiimi põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamiseks arsti poole (registreerimine vastuvõtule, kojukutse, hädaabi);
- teab, mida tähendab ravikindlustus ning oskab nimetada tervishoiuteenuseid;
- väärtustab lähisuhteid, oskab kontakti luua ning teab, kuidas suhteid hoida; tunneb ära lähisuhtevägivalla;
- teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid (sh rasedusest hoidumine) ja mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust; eristab lubatud ja lubamatut seksuaalkäitumist;
- teab ja leiab olulisi infoallikaid terviseeteabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole;
- mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, toitumisel, nutivahendite kasutamisel, uimastite omamisel ja tarbimisel;
- hoolitseb oma riiete eest ja valib olukorrale sobiva riietuse; teab riiete hooldusmärkide tähendusi;
- teab erinevaid panga- ja e-teenuseid ning vastavaid veebikeskkondi;
- teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevaid ja nõrku külgi;
- teab sobiva elukutse omandamise võimalusi.

Õpitulemused 9. klassis

Õpilane:

- valib suhtlemisviisi vastavalt olukorrale ja kasutab asjakohaseid suhtlemise osaoskusi (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele, tunnistab oma eksimusi);
- hindab oma ja kaaslaste käitumise vastavust ühiskonnas kokkulepitud normidele ja reeglitele;
- teab erinevaid peremudeleid ning kirjeldab pereliikmete rolli ja vastutust perekonnas;
- teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- mõistab lapse saamisega seotud vastutust, kirjeldab lapse arengut ja vanemate rolli

- lapse kasvamisel; teab peamisi pere ja laste elu reguleerivad seadusi ja sotsiaaltoetusi;
- oskab planeerida raha teenimise ja kulutamisega seotud tegevusi;
- kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi;
- hindab nõustaja suunamisel oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppe võimalusi ja tingimusi ning teeb enda jaoks sobiva karjäärivaliku;
- teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes;
- mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi;
- tunneb töö otsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid;
- teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (tervishoiusüsteem, maksud jm);
- oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.

Õppetegevus 8.–9. klassis

Põhikooli lõpuastmes on kõige olulisem toetada õpilasi iseseisvaks toimetulekuks.

Vanuseliselt on oluline tähelepanu pöörata ühiskonnaõpetusega seotud teemadele: eri eluvaldkondadega seotud õigusaktid ja lepingud, ameti valik ja edasiõppimisvõimalused, töötaja õigused ja kohustused, otstarbekad ja vastutustundlikud valikud/otsused, iseseisev raha kasutamine ja säästlik tarbimine, eluasemega seotud küsimused. Õpilased tutvuvad ja õpivad kasutama teabeallikaid, nõustamis- ja kriisiabivõimalusi; omandavad teadmise, kuidas otsida, küsida ja kasutada elus vajaminevat teavet ja abi.

Õpilane harjutab iseseisva elu alustamise ja soolise küpsemisega seotud rollikäitumist. Teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles, tunneb ära lähisuhtevägivalla. Oluline on teadvustada pere loomise ja laste saamisega seotud vastutust.

Õppetegevuses rakendavad õpilased eelnevatel aastatel omandatud eri situatsioonidele vastavaid suhtlemisoskusi. Kujuneb oskus hinnata oma ning kaasinimeste individuaalset ja rühmakäitumist (põhjus-tagajärg seosed, otstarbekus, vastavus ühiskonnannormidele).